

Original Research

Investigating the Factors Affecting the Incidence of Child Abuse (Meta-Analysis of Existing Studies)

Mansoreh Azam Azade¹, Ahdie Asadpour^{*2}

¹. Assistant Associate Professor, Department of Social Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran.

². PhD Student in Sociology of Social Issues in Iran - Alzahra University, Tehran, Iran.
(Corresponding Author) ahdiehasadpour7503@gmail.com

Background and purpose

Most violence against children or "child abuse" takes place in the home and by family members. Child abuse is a form of "domestic violence". The World Health Organization (WHO) defines child abuse as Child abuse in all forms of physical, emotional, sexual, neglect, exploitation, or exploitation of a child in a relationship based on responsibility. Trust and power refer to the actual or potential harm to a child's health, survival, growth, and dignity (1994; Khak Rangin and Fathi, 2009: 128).

In recent decades, along with foreign researchers, domestic researchers have also studied the phenomenon of child abuse and its roots, and many studies in this field are available. Due to this multiplicity, there is a kind of ambiguity in the field of recognizing the factor or important influencing factors. Therefore, the present study tries to use the meta-analysis method to present a summary of the studies coherently to reach a general and comprehensive summary of the most important factors affecting child abuse. To be more precise, the present study seeks to answer the basic question that in the scientific research conducted in the field of child abuse, what factor or factors have the most and the least impact on the incidence of child abuse in Iranian society?

Method

The method used in this study is meta-analysis. Among the various methods of performing and implementing meta-analysis, Hunter and Schmidt's method was used in this study (Ghazi Tabatabai, 2010: 201).

To perform a meta-analysis based on the basic assumptions of this method, the researchers that have examined the issue of child abuse using a quantitative method were selected by a census. The selected researches were published from 2001 through 2009 in the form of master's and doctoral dissertations or the form of articles. Among more than 87 documents examined, 18 documents were identified as suitable for meta-analysis.

Results

The analytical findings of the study showed that there is a significant and acceptable relationship between all variables related to victim characteristics and family characteristics with the rate of child abuse ($P=0.000$). The table below shows the results of the meta-analysis:

Table 1.

Meta-analysis findings of child abuse research hypotheses

Heterogeneity test				Effect size in distance 0/95				Summary of statistics	
(I ²) I-Squared	P-Value	Df	Q	Number of studies	Z-Value	P-Value	Combined effects		Assumptions
					10.696	0.000	0.164	Fixed	
92.527	0.000	7	93.667	8	3.774	0.000	0.227	by accident	
					30.415	0.000	0.449	Fixed	The relationship between mother's education and child abuse
99.361	0.000	5	728.748	6	2.400	0.016	0.468	by accident	
					6.369	0.000	0.094	Fixed	The relationship between child sex and child abuse
82.900	0.000	5	29.240	6	2.235	0.017	0.089	by accident	
86.060	0.000	4	28.694	5	7.668	0.000	0.192	Fixed	

Heterogeneity test				Effect size in distance 0/95				Summary of statistics	
(I ²) I-Squared	P-Value	Df	Q	Number of studies	Z-Value	P-Value	Combined effects		
					3.137	0.002	0.221	by accident	Assumptions The relationship between family dimension and child abuse
					6.467	0.000	0.200	Fixed	
59.94	0.000	4	5.046	5	4.125	0.000	0.222	by accident	Relationship between history of child abuse in parents' childhood and child abuse

A) The relationship between family characteristics and child abuse

The relationship between custody status and child abuse in the 8 hypotheses studied is equal to 0.227 positive and significant and weak. The relationship between mother and child abuse education in 6 studies is 0.468 positive and significant and moderate. The results of random combination effects show that the relationship between the family dimension and child abuse in the 5 hypotheses examined is equal to 0.221, positive and weak. The relationship between the history of child abuse in parents' childhood and child abuse in 5 studies, equal to 0.222, is positive and significant and the extent of its effect is poor. The relationship between family social isolation and child abuse in the 5 hypotheses examined is equal to 0.473, positive and significant, and moderate. The relationship between the existence of conflict and conflict in family relationships and child abuse in the 9 hypotheses examined is equal to 0.602, positive and significant, and high. The relationship between father and child abuse education in the 7 hypotheses examined is equal to 0.461, positive and significant, and moderate. The employment relationship between mother and child abuse is positive and significant in the 5 hypotheses examined, equal to 0.222. This independent variable has a small or weak effect on child abuse. The results of random combination effects show that the relationship between the socio-economic status of the family and child abuse, equivalent to 0.448, is positive and significant at the intermediate level. Also, the

employment relationship between father and child abuse, equal to 0.188, is positive and significant and at a weak level. The results of random effects show that the relationship between parental addiction and child abuse in the 5 hypotheses examined is equal to 0.388, positive and significant, and moderate. Finally, the relationship between physical and psychological problems of parents and child abuse, equal to 0.268, is positive and significant and evaluated at a weak level.

B) The relationship between the characteristics of the victim and his harassment

The results of the study showed that some factors and special characteristics of children increase the risk of abuse. The two variables of age and gender indicate the characteristics of children and affect them as a result of their victimization of violence. The results of random effects show that gender differences also lead to differences in the extent and severity of the child. is harassed. In a way, the relationship between child sex and child abuse in the 6 hypotheses examined is equal to 0.089, positive and significant, and to a very weak extent. Also, the relationship between child age and child abuse is positive and significant in the 5 hypotheses examined, equal to 0.247. Thus, the independent variable of child age has an almost moderate effect on child abuse.

Conclusion

According to the research findings, it can be said that the focus of programs and practical and theoretical measures to reduce violence against children should first of all be on the family system and relationships and interactions between family members. It is noteworthy that considering the cultural context of the Iranian-Islamic society and the deep-rooted religious spirit among Iranian families, one can learn from the teachings of Islam in the field of interactions and actions between parents. And the parent-child benefited. Teachings that can be effective by considering special subtleties and paying attention to the child-adult temperaments and the rights and duties of the two. In this way, an effective step can be taken to reduce child abuse in society. The culture-centered approach, which views violence against children as an educational principle, must also be changed. In this regard, efforts should be made to make members of the community aware that child abuse will have negative effects, even based on a reformist and

educational orientation. In addition, measures can be taken at the governmental and governmental levels. Among them is the adoption and implementation of up-to-date and comprehensive laws to protect children in the legal system of society, so that child abusers, both at the family level and the external level can be punished for violence. Reach for it.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

This study has been carried out following the ethical codes of human research.

Funding: The present study was conducted without the financial support of the organization or any other person.

Authors' contribution: The lead author was in charge of writing the text of the article and the second author was in charge of supervising and guiding the writing.

Conflict of interest: This research does not directly or indirectly conflict with legal and real interests.

Acknowledgments: All research participants who have cooperated with the researcher to collect research data are appreciated. The word counts above are a suggestion to keep the material balanced. Deviations are allowed.

Reference

Khak rangin, Maryam; Fathi, Mansour (2009), Family Factors Related to Child Abuse (Education, District 15, Tehran), Social Welfare Quarterly, Volume 9, Number 33, pp. 145-123. [text in persian]. [\[link\]](#)

Ghazi Tabatabai, Mahmoud; Vadahir, Abu Ali (2010), Meta-Analysis in Social and Behavioral Research, Tehran: Sociologists. [text in persian]. [\[link\]](#)
WHO (1994), protocol for the study of interpersonal physical abuse of children, Geneva, WHO/FHE/CHD/ 94, 1. [\[link\]](#)

بررسی عوامل موثر بر بروز کودک آزاری (فراتحلیلی از مطالعات موجود)

منصوره اعظم آزاده^۱ عهدیه اسدپور^۲

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۵/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۱۱

نوع مقاله: پژوهشی اصیل

واژگان کلیدی

کودک آزاری، فراتحلیل،
ویژگی های قربانی،
ویژگی های خانوادگی،
تعارضات خانوادگی

چکیده

اهمیت قشر کودکان به عنوان آینده سازان یک جامعه از یکسو و تاثیرگذاری تجربه‌ی خوشایند یا ناخوشایند دوران کودکی بر زندگی آتی کودکان، توجه بسیاری از محققان را به بحث آسیب‌های اجتماعی حوزه‌ی کودکی من جمله کودک آزاری معطوف کرده است. چنین توجهی به پدیده‌ی یا به عبارت صحیح‌تر مسئله اجتماعی کودک آزاری باعث شده است که در سال‌های اخیر تحقیقات کثیری درباره‌ی عوامل موثر بر کودک آزاری انجام شود. تحقیق حاضر در پی بررسی مهم‌ترین عوامل تاثیرگذار بر کودک آزاری در پژوهش‌های انجام شده در ایران با بهره‌گیری از روش فراتحلیل است. جامعه‌ی آماری تحقیق، تمامی تحقیقات معتبر علمی در قالب مقاله و پایان‌نامه است که در سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۹ با موضوع کودک آزاری منتشر شده است. در نهایت از میان اسناد مورد بررسی، ۱۸ سند انتخاب با استفاده از نرم‌افزار CMA مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج حاصل از مطالعه نشان داد که متغیر وجود تعارض و اختلاف در روابط خانوادگی (۰/۶۰۲) بیشترین تاثیر و متغیر شغل مادر (۰/۲۲۲) کمترین تاثیر را بر وقوع کودک آزاری داشته‌اند.

ارجاع به مقاله:

اعظم آزاده، منصوره؛ اسدپور، عهدیه. (۱۴۰۰). بررسی عوامل مؤثر بر بروز کودک آزاری (فراتحلیلی از مطالعات موجود). مطالعات زن و خانواده، ۹(۳)، ۳۳-۵۵. doi: 10.22051/JWFS.2021.32370.2486

^۱ دانشیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه الزهراء (س)، تهران، ایران

^۲ دانشجوی دکتری رشته جامعه شناسی مسائل اجتماعی ایران، دانشگاه الزهراء (س)، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

مقدمه

ارزش و اهمیت دوران کودکی بر کسی پوشیده نیست و گفتار در باب اثرگذاری مرحله کودکی بر دوران‌های پسین زندگی، کسی را با تعجب و برانگیختگی مواجه نمی‌سازد. به عبارت دیگر، اگر فرد دوران کودکی سالم و بهنجاری را پشت سر بگذارد، برآیند زندگی آتی وی نیز شرایط مطلوب و مساعد خواهد بود. بالعکس اگر افراد دوران کودکی پر از تنش و همراه با آسیب را از سر گذرانده باشند، احتمالاً در آینده نیز آسیب‌پذیر و آسیب‌رسان خواهند بود. این دوران پراهمیت، نخست در درون نظام خانواده شکل می‌پذیرد. به همین مناسبت، گفته می‌شود که خانواده «اساسی‌ترین نهاد جامعه‌پذیر کردن» کودکان به‌ویژه در سال‌های «حساس اولیه زندگی» است (ستوده، ۱۳۸۰). در واقع، مهم‌ترین اشخاصی که در زندگی کودک نقش دارند و باید داشته باشند، والدین کودک هستند. از این رو خانواده مهم‌ترین عمل تعیین‌کننده در حمایت از کودک است. عکس این موضوع نیز صادق است؛ یعنی با توجه به محوری بودن نقش خانواده در زندگی کودک، این نهاد نخستین می‌تواند به کانون خشونت، آزار، تبعیض و بهره‌کشی از کودک تبدیل شود.

با وجود اینکه نقش خانواده همچون شمشیری دو لبه است تا یکی دو دهه قبل از این دقیقه، تصور همگان با به عبارت دقیق‌تر غالب کثیری از افراد بر این بود که خانواده «بهترین» و «امن‌ترین» فضا برای زندگی و رشد و شکوفایی کودکان است؛ اما نتایج پژوهش‌های متعدد نشان داد که نه تنها خانواده‌های «مسئله‌دار» بلکه خانواده‌هایی که به ظاهر «معمولی» یا «مطلوب» به نظر می‌آیند هم ممکن است نسبت به کودکان خود بدرفتاری یا سوء رفتار داشته باشند (اعزازی، ۱۳۸۰). تا جایی که عنوان شد بیشتر خشونت‌های اعمال‌شده بر روی کودکان یا «کودک‌آزاری»^۱ در فضای خانگی و از سوی اعضای خانواده صورت می‌پذیرد. اما کودک‌آزاری به چه معناست؟ کودک‌آزاری از اقسام «خشونت‌های خانوادگی»^۲ است. سازمان بهداشت جهانی (WHO) آزار کودکان را چنین تعریف می‌کند: آزار کودکان به همه اشکال سوء رفتار جسمی، عاطفی، جنسی، بی‌توجهی، استثمار یا انواع بهره‌کشی از کودک حول رابطه‌ای مبتنی بر مسئولیت‌پذیری، اعتماد و قدرت اطلاق می‌شود که باعث لطمه بالفعل یا بالقوه به سلامت، بقاء، رشد و کرامات کودک گردد (۱۹۹۴ به نقل از خاک‌رنگین و فتحی، ۱۳۸۸: ۱۲۸).

از کودک‌آزاری به‌عنوان «مرگ خاموش» (پورناجی، ۱۳۷۸) یا «پدیده‌ی خاموش» یاد می‌شود که همچون کوه یخ، در زیر آب نامرئی و از دیده‌ها پنهان است. یک جنبه از این «خاموشی» را می‌توان در فقدان اطلاعات آماری دقیق و منسجم در داخل کشور جست. البته فقدان داده‌های کمی موثق در این زمینه، به منزله‌ی عدم وجود این مسئله اجتماعی نیست. بلکه هم‌داستان با خاک‌رنگین و فتحی (۱۳۸۸: ۱۲۴) باید گفت که این امر نشان از «بی‌توجهی ما به این آسیب اجتماعی است». با نگاهی به رونوشت جرایم، گزارش‌های پزشکی قانونی،

^۱ . Child abuse

^۲ . La violence familiale

تماس‌های برقرار شده با خط ۱۲۳ (اورژانس اجتماعی)^۱، گزارش‌های آماری جسته‌گرفته از سوی انجمن‌های حمایت از حقوق کودک و هم‌چنین راه‌اندازی و توسعه خط کودک‌آزاری^۲ از سوی سازمان بهزیستی کشور، نمایانگر وجود و وقوع کودک‌آزاری به شکلی پنهان در سطح جامعه‌ی ایرانی است.

با این وجود، در دهه‌های اخیر، همسو با پژوهشگران خارجی، محققان داخلی نیز درصدد مطالعه‌ی پدیده‌ی کودک‌آزاری و ریشه‌یابی آن برآمده‌اند و مطالعات کثیری در این زمینه قابل دسترسی است. به دلیل همین تعدد و کثرت، در عرصه‌ی شناخت عامل یا عوامل مهم اثرگذار، نوعی ابهام وجود دارد؛ بنابراین، مطالعه‌ی پیش رو سعی دارد، تا با استفاده از روش فراتحلیل، چکیده‌ی مطالعات انجام‌شده را به شکلی منسجم به نمایش بگذارد تا بتوان در باب مهم‌ترین عوامل موثر بر کودک‌آزاری به یک جمع‌بندی کلی و جامع دست یازید. به بیان دقیق‌تر، مطالعه‌ی حاضر درصدد است تا بدین پرسش اساسی پاسخ دهد که در تحقیقات علمی صورت پذیرفته در حوزه‌ی کودک‌آزاری چه عامل یا عواملی بیشترین و کمترین تاثیر را در بروز کودک‌آزاری در جامعه‌ی ایرانی دارا هستند؟

ادبیات نظری پژوهش

یکی از مراحل اجرای فراتحلیل این است که به پیشینه‌ی تحقیق اشاره شود که دربرگیرنده‌ی نظریاتی است که رابطه‌ی بین متغیرهای اثرگذار و متغیر اثرپذیر [کودک‌آزاری] را نشان می‌دهد. بدین طریق، خواننده به درکی کلی از نظریات مهم در حوزه‌ی موردبررسی خواهد رسید. به همین دلیل، در این بخش، ابتدا به تعریف کودک‌آزاری و انواع آن و سپس بیان نظریات مهم در حوزه‌ی فوق‌الذکر خواهیم پرداخت.

آزاردیدگی عمدتاً در چهار شکل بی‌توجهی^۳، آزار عاطفی^۴، آزار جسمانی^۵ و آزار جنسی^۶ نشان داده شده است (والکر^۷، ۱۹۸۸). بی‌توجهی به معنای «حذف» یک عمل است که قابلیت تفکیک در سه دسته‌ی ۱. جسمانی (مثل نبود مراقبت بهداشتی، رها کردن، نظارت ناکافی، تغذیه نامناسب، پوشاک و بهداشت نامناسب و غیره)؛ ۲. آموزشی (نظیر دادن اجازه‌گریز از مدرسه به کودک به صورت مداوم و عدم نام‌نویسی وی در مدرسه) و ۳. عاطفی (مانند عدم تأمین عاطفی، کودک را در معرض آزار همسر قرار دادن، اجازه مصرف مواد و الکل به کودک دادن یا عدم مراقبت روان‌شناختی از کودک) را دارد (مارواستی^۸، ۲۰۰۰).

^۱ این شماره تلفن در ۱۹۰ شهرستان کشور قابل شماره‌گیری است و به خاطر ترتیبی بودن (رند ترتیبی) به راحتی حتی بای کودکان قابل استفاده می‌باشد. با این وجود هنوز در ایران خط تلفن کودکان یا childline وجود ندارد.

۲. Hotline
 ۳. Neglect
 ۴. Emotional Abuse
 ۵. Physical abuse
 ۶. Sexual Abuse
 ۷. Walker
 ۸. Marvasti

به نقل از ویزه و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۴۷). آزار عاطفی شامل ارباب^۱، تهدیدهای فراوان کلامی، توهین و تحقیر^۲، تمسخر، عقاید خوارکننده، سپر بلا نمودن کودک، خودداری از فراهم نمودن غذا، سرپناه، خواب و سایر ضروریات زندگی به صورت عمدی و بهره‌کشی عاطفی از کودک است (همان: ۱۴۷). آزار جسمانی شامل آسیب‌هایی نظیر تنبیه بدنی^۳، ضربه، سوختگی، ضربه به سر، شکستگی، آسیب‌های داخلی و غیره است که حداقل به مدت ۴۸ ساعت دوام داشته باشد (والکر^۴ و همکاران، ۱۹۸۸ به نقل از ویزه و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۴۷). آزار جنسی به‌عنوان خشونت جنسی علیه کودک در نظر گرفته می‌شود که می‌تواند شامل هر تعامل یا تماسی بین کودک و بزرگسال باشد که در آن کودک برای ارضای جنسی بزرگسال مورد استفاده قرار می‌گیرد (پریچارد^۵، ۲۰۰۴ به نقل از ویزه و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۴۷).

تعریف و تشریح یک پدیده‌ی یا مسئله‌ی اجتماعی بدون توجه به بافت و بستر فرهنگی و اجتماعی تا حدودی غیرممکن است. به‌عبارت‌دیگر، در عین اینکه تعاریف فوق از کودک‌آزاری و انواع آن را که خارج از بافت فرهنگی جامعه‌ی ایرانی است باید مطمح نظر قرار داد، می‌بایست بافت فرهنگی و اجتماعی جامعه‌ی ایرانی - اسلامی را نیز در نظر داشت. در بافت مزبور، دو مفهوم اساسی وجود دارد که عبارت‌اند از: ۱. سیادت کودک و ۲. تأدیپ کودک. براساس مختصات دینی جامعه‌ی ایرانی، آزار رساندن به کودکان «بی‌پناه» در بافت اجتماعی و فرهنگی جامعه‌ی ایرانی - اسلامی نیز امری مذموم و مشنوم شمرده می‌شود. درواقع، آزار و اذیت کودکانی که پناهگاهی «جز خداوند متعال» ندارند گناه محسوب شده و حرام است. از میان آیاتی که بدین امر اشاره دارند، می‌توان آیه ۲۳۳ سوره‌ی بقره را به‌عنوان مصداق ذکر کرد که در آن به حرمت کودک‌آزاری اشاره شده و بر این امر تأکید کرده که پدر و مادر حق آزار فرزند خود را ندارند. هم‌چنین، براساس روایتی که از پیامبر اکرم (ص) نقل می‌شود^۶، دوران ۷ ساله‌ی اولیه زندگی کودک، دوران «سیادت» نامیده می‌شود. درواقع در این دوران کودک، سید و آقا است کمترین امر و نهی نسبت به کودک باید صورت گیرد تا احساس ممانعت نداشته باشد و بتواند در محیط اطرافش جستجو و تلاش کند و با حرکت‌ها و خلاقیت‌هایش، زمینه بروز استعدادهایش را فراهم کند. بر این مبنا، می‌توان گفت آزار کودکان نیز در این دوران سنی امری مذموم است. از سوی دیگر، براساس مختصات عرفی و فرهنگی جامعه‌ی ایرانی، حدی از آزار کودک جهت تربیت و اصلاح اخلاقیات مذموم کودک، پذیرفته شده است. اما، حتی در مواقعی که از «تأدیپ» کودک از طریق «تنبیه» وی سخن رانده می‌شود، باید این نکته را در نظر داشت که تأدیپ دارای «حدود» و «ثغور» معینی است و نباید موجب آزار جسمی و روحی کودک گردد و از «حد متعارف» و

1. Terrorizing

2. Humiliation/ degradation

3. Corporal Punishment

4. Walker

5. Pritchard

۶. پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «کودک در ۷ سال اول سید و آقا است، در ۷ سال دوم روحیه اطاعت و فرمانبرداری دارد، و در ۷ سال سوم وزیر و مشاور است».

«محدوده مجاز» گذر کند. برای مثال نباید زدن کودک به حدی باشد که مستوجب دیه گردد که در این صورت می توان از «تأدیب نامناسب» یا در موارد حادثه از «تأدیب غیرمجاز» سخن راند. این امر در نص صریح قانون نیز عنوان شده است. به استناد ماده دوم قانون حمایت از کودکان و نوجوانان که در سال ۱۳۸۱ تصویب شد، هر نوع اذیت و آزار کودکان و نوجوانان که موجب شود به آنان صدمه جسمانی یا روانی و اخلاقی وارد شود و سلامت جسم یا روان آنان را به مخاطره اندازد، ممنوع است.

در مجموع، کودک آزاری حتی اگر حدی از آن جهت تأدیب موردپذیرش اعضای یک جامعه باشد، امری ناپسندیده و در عین حال چندعلیتی و پیچیده است. به عبارت دقیق تر، کودک آزاری نتیجه تعامل مجموعه ای از عوامل خانوادگی، روان شناختی و اجتماعی است که تاکنون نظریات مختلفی در صدد تبیین و ریشه یابی علل آن برآمده اند. به همین دلیل نظریه ورزان متعددی در این حوزه مطرح هستند که هر کدام از چشم انداز نظری خود به تبیین جنبه ای خاص آن پرداخته اند. از جمله آن ها می توان به بلسکی^۱ در مدل بوم شناختی یا اکولوژیکی^۲ (۱۹۹۳ به نقل از اعزازی، ۱۳۸۰: ۸۵)، جان دلارد^۳ و دوپ در نظریه ناکامی-خسونت/محرومیت-تهاجم (خاک رنگین و فتحی، ۱۳۸۸: ۱۳۱)، بندورا^۴ در نظریه یادگیری اجتماعی^۵ (همتی، ۱۳۸۲: ۷۵)، نظریه چرخه/گردش خسونت^۶ (اعزازی، ۱۳۸۰: ۲۱)، تحلیل روان شناختی کنش اجتماعی، الگوی تعاملی^۷، کاپلان در نظریه نگرش به خود (همتی، ۱۳۸۲: ۷۹ به نقل از خاک رنگین و فتحی، ۱۳۸۸: ۱۳۲)، هومنز در نظریه مبادله (اعزازی، ۱۳۸۰) اشاره کرد. در برخی از نظریات فوق به ویژگی های قربانی یا کودک آزار دیده و برخی دیگر به فاکتورهای محیطی و خانوادگی توجه شد.

روش شناسی پژوهش

روش مورد استفاده در این مطالعه، روش فراتحلیل است. فراتحلیل عبارت از روشی آماری است که برای استخراج و جمع بندی داده های حاصل از تحقیقات پیشین که در زمینه موضوع به خصوصی انجام شده است [مانند کودک آزاری] به کار می رود و سعی آن بر این است که با تلخیص آماری نتایج تحقیقات گذشته، یک برآورد کلی از اثر عمل آزمایشی انجام دهد. به عبارت دیگر، در فراتحلیل، کاوشی جامع، ارزیابی انتقادی و ترکیب کمی تمامی مستندات مربوط به تحقیقات گذشته انجام می شود تا جمع بندی کلی از آن ها به عمل آید. از میان شیوه های مختلف انجام و پیاده سازی فراتحلیل، در این مطالعه از شیوه هانتر و اشمیت استفاده شد. با عنایت به پیش فرض های مطروحه برای انجام فراتحلیل به روش مذکور، تحقیقات علمی که به بررسی پدیده ی کودک آزاری اختصاص داشته اند به عنوان جامعه آماری گزینش و به شیوه تمام شماری،

1. Belsky
2. Ecological model
3. John Dollard
4. Bandora
5. Social learning
6. Cycle of violence
7. Interactional model

نمونه‌گیری شده‌اند. جهت انتخاب، ابتدا طیف زمانی انتشار نتایج تحقیقات تعیین شد که دربرگیرنده‌ی فاصله‌ی زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۹ بوده است و از انتخاب تحقیقاتی که مربوط به سال‌های قبل از ۱۳۸۰ بوده است، اجتناب شد. از نظر نوع انتشار نیز، تنها اسنادی انتخاب شده‌اند که در مجلات معتبر علمی- پژوهشی مورد تایید وزارت علوم و فناوری به چاپ رسیده بودند یا به صورت پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی (کارشناسی ارشد و دکتری) در دانشگاه‌های کشور انجام شده بودند. نکات فوق می‌توانست اعتبار و پایایی فراتحلیل را تقویت نماید. بدین ترتیب، از میان بیش از ۸۷ سند مورد بررسی، ۱۸ سند، انتخاب و مورد تحلیل قرار گرفتند.

در این پژوهش، نخست با کاربرد روش مرور نظام‌مند، اسناد مورد مذاقه قرار گرفته‌اند. در مرور نظام‌مند، موضوعاتی نظیر حوزه‌ی بررسی مطالعات، سال انتشار، روش تحقیق، جامعه‌ی آماری، متغیرهای استفاده‌شده در اسناد مدنظر قرار می‌گیرد. پس از مرور نظام‌مند، «اندازه‌ی اثر^۱» هر یک از متغیرها بررسی شد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها استخراج شده از تحقیقات پیشین نیز از نرم‌افزار CMA (برنامه فراتحلیل جامع^۲) به عنوان «تخصصی‌ترین و کامل‌ترین برنامه کامپیوتری برای مطالعات فراتحلیل» (هومن، ۱۳۸۷) استفاده و اندازه‌ی اثر محاسبه شد. در تفسیر اندازه‌ی اثر نیز از جدول ذیل که برگرفته از نظریات کوهن^۳ است، استفاده می‌شود.

جدول ۱. توزیع طبقات اندازه‌ی اثر بر مبنای برآورد آماره‌ها

اندازه اثر (ES)	ضریب همبستگی پیرسون (r)	اندازه‌ی تاثیر (d)	وابستگی تبیین شده (S2)
اندازه اثر کم	کمتر از ۰/۳	کمتر از ۰/۵	۰/۰۱
اندازه اثر متوسط	از ۰/۳ تا ۰/۵	از ۰/۵ تا ۰/۸	۰/۰۹
اندازه اثر زیاد	۰/۵ و بیشتر	۰/۸ و بیشتر	۰/۲۵

(کوهن، ۱۹۷۷).

جدول زیر نیز فراوانی فرضیات را در مقالات و پایان‌نامه‌های کودک‌آزاری به نمایش می‌گذارد.

جدول ۲. توزیع فراوانی فرضیات مستقل با فراوانی بیش از ۵ در تحقیقات کودک‌آزاری

ردیف	فرضیه	فراوانی	درصد
۱	رابطه بین وضعیت سرپرستی و کودک‌آزاری	۸	۹/۴۱
۲	رابطه بین تحصیلات پدر و کودک‌آزاری	۷	۸/۲۳
۳	رابطه بین تحصیلات مادر و کودک‌آزاری	۶	۷/۰۵
۴	رابطه بین شغل مادر و کودک‌آزاری	۵	۵/۸۸
۵	رابطه بین جنس کودک و کودک‌آزاری	۶	۷/۰۵
۶	رابطه بین سن کودک و کودک‌آزاری	۵	۵/۸۸
۷	رابطه بین بعد خانواده و کودک‌آزاری	۵	۵/۸۸
۸	رابطه بین شغل پدر و کودک‌آزاری	۵	۵/۸۸
۹	رابطه بین سابقه کودک‌آزاری در کودکی والدین و کودک‌آزاری	۵	۵/۸۸
۱۰	رابطه بین اعتیاد والد و کودک‌آزاری	۵	۵/۸۸

1. Effect size

2. Comprehensive meta-analysis

3. Cohen

ردیف	فرضیه	فراوانی	درصد
۱۱	رابطه بین انزوای اجتماعی خانواده و کودک‌آزاری	۵	۵/۸۸
۱۲	رابطه بین پایگاه اقتصادی- اجتماعی خانواده و کودک‌آزاری	۶	۷/۰۵
۱۳	رابطه بین وجود تعارض و تضاد در روابط خانوادگی و کودک‌آزاری	۹	۱۰/۵۸
۱۴	رابطه بین مشکلات جسمی و روانی والدین و کودک‌آزاری	۸	۹/۴۱
	مجموع	۸۵	۱۰۰

یافته‌ها

در این بخش، یافته‌های تحقیق در دو بحث جداگانه یافته‌های توصیفی و یافته‌های مستخرج از نرم‌افزار فراتحلیل ارائه می‌شود.

یافته‌های توصیفی

جدول ۳، مشخصات هر یک از مطالعاتی که در این پژوهش مورد استناد قرار گرفته‌اند را به نمایش می‌گذارد.

جدول ۳. اطلاعات تحقیقات مورد بررسی

ردیف	سال انجام پژوهش	موضوع مطالعه	نوع پژوهش	روش تحقیق	میدان پژوهش	جامعه آماری	نوع آزمون	اعتبار	پایایی	چارچوب نظری	نمونه آماری	حجم نمونه	تکنیک تجزیه و تحلیل (آزمون‌های آماری)
۱	۱۳۸۸	جامعه‌شناسی	مقاله	پیمایش	شهر تهران	کودکان زیر ۱۸ سال	+	صوری	الفای کرونباخ	ترکیبی	۴	۶۴	ضریب همبستگی و فی کرامر
۲	۱۳۸۷	روان‌شناسی	مقاله	پیمایش/توصیفی- همه‌گیرشناسی	شهر تهران	کودکان آزار دیده و آزار ندیده	+	صوری و محتوایی	الفای کرونباخ	-	۶	۳۰	خی دو
۳	۱۳۸۷	روان‌شناسی	مقاله	پیمایش	شهر تهران- استان‌های متوسطه	دانش‌آموزان دوره متوسطه	+	صوری	الفای کرونباخ	-	۳	۷۳	آزمون F
۴	۱۳۸۰	پزشکی	مقاله	پیمایش	شهر تهران	مراجعه‌کنندگان درمانگاه تخصصی اورژانس کودکان	-	-	-	-	۵	۳۶	خی دو
۵	۱۳۸۸	روان‌شناسی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	پیمایش	شهر اردبیل	دانش‌آموزان مقطع راهنمایی و والدین‌شان	+	صوری	آزمون و آزمون دوباره	ترکیبی	۹	۶۱	خی دو و مانوا
۶	۱۳۹۴	روان‌شناسی تربیتی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	پیمایش	شهر تهران	کودکان آزار دیده مراجعه‌کننده به اورژانس اجتماعی	-	پرسشنامه استاندارد	آزمون و آزمون الفای کرونباخ	ترکیبی	۱	۱۵	خی دو و رگرسیون و T

ردیف	سال انجام پژوهش	حوزه مقاله علمی	تعداد نویسندگان	نوع پژوهش	روش تحقیق	میدان مورد مطالعه	جامعه آماری	نمونه آموزن	انتخاب	پایلی	چارچوب نظری	تعداد فرضیه	حجم نمونه	تکنیک نمونه برداری (از میان های آزاری)
۷	۱۳۹۵	پزشکی	۱	پایان نامه دکتری	پیمایش	روستای کراده (چهرم)	کودکان ۵ تا ۱۶ ساله	-	پرسشنامه استاندارد	-	-	۱	۲۰	خی دو، پیرسون و T
۸	۱۳۸۲	پرستاری	۱	پایان نامه کارشناسی ارشد	پیمایش	شهر بم	دانش آموزان دبیرستانی	+	صوری	آلفای کرونباخ	ترکیبی	۵	۵۶	خی دو
۹	۱۳۸۸	جامعه‌شناسی	۱	پایان نامه کارشناسی ارشد	پیمایش	شهرستان شیراز	دانش آموزان اول دبیرستان	+	صوری	آلفای کرونباخ	ترکیبی	۱	۳۷	پیرسون و تحلیل واریانس
۱۰	۱۳۸۵	روان‌شناسی	۲	مقاله	پیمایش	شهر اصفهان	کودکان ۶ ماه تا ۱۸ سال	-	-	-	-	۳	۲۵	خی دو
۱۱	۱۳۹۰	حقوق جزا و جرم‌شناسی	۱	پایان نامه کارشناسی ارشد	پیمایش	شهر اهواز	کارشناسان مرتبط با کودک آزاری	-	صوری	آلفای کرونباخ	-	۴	۱۳	خی دو
۱۲	۱۳۸۸	مددکاری اجتماعی	۲	مقاله	پیمایش	شهر تهران	کودکان آزرده و ندیده مدرسه مقطع راهنمایی و والدینشان	-	صوری	آلفای کرونباخ	ترکیبی	۷	۸۰	تی
۱۳	۱۳۸۸	مددکاری اجتماعی	۱	پایان نامه کارشناسی ارشد	پیمایش	-	والدین کودک آزار و عادی	-	صوری	آلفای کرونباخ	ترکیبی	۴	۲۴	تی
۱۴	۱۳۸۶	روان‌شناسی	۴	مقاله	پیمایش	شهر اهواز	دختران آزرده و عادی مقطع راهنمایی	-	پرسشنامه استاندارد	-	-	۵	۴۰	آزمون F
۱۵	۱۳۹۱	روان‌شناسی	۲	مقاله	پیمایش	اردبیل	آموزان پسر مقطع راهنمایی	-	پرسشنامه استاندارد	-	-	۱	۴۰	آزمون F
۱۶	۱۳۹۰	روان‌شناسی	۲	مقاله	پیمایش	اصفهان	آموزان مقطع دبیرستان	-	-	-	-	۷	۱۰	پیرسون
۱۷	۱۳۸۵	روان‌شناسی	۱	مقاله	پیمایش	شهر ری	کودکان فراری و غیرفراری	+	صوری	آلفای کرونباخ	-	۴	۹۰	پیرسون
۱۸	۱۳۹۱	جامعه‌شناسی	۱	پایان نامه کارشناسی ارشد	پیمایش	شهر اهواز	دختران دبیرستانی	+	صوری	آلفای کرونباخ	ترکیبی	۱	۴۰	پیرسون

براساس داده‌های جدول فوق می‌توان گفت از میان ۱۸ مطالعه‌ی مرور شده در زمینه‌ی کودک‌آزاری، ۱۰ مورد (معادل ۵۵/۵ درصد) به شکل مقالات علمی-پژوهشی به چاپ رسیده‌اند و سایر موارد (۸ تحقیق معادل ۴۴/۵ درصد) حاصل پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی ارشد (۷ تحقیق معادل ۳۸/۸) و دکتری (یک مورد معادل ۵/۷ درصد) بوده‌اند. برحسب اینکه هر یک از مطالعات در میان چه جنسیتی از کودکان به اجرا درآمده است باید گفت ۱۵ تحقیق (معادل ۸۳/۳ درصد) در میان هر دو جنس، یک مورد (معادل ۵/۵ درصد) در میان کودک-پسران و دو مورد در میان کودک-دختران (معادل ۱۱/۲ درصد) انجام شده است. از نظر استان‌ها و شهرهای مورد اجرا نیز، غالب تحقیقات در استان تهران (۸ مورد معادل ۴۴/۴ درصد) انجام شده و استان اهواز (سه مورد معادل ۶/۶ درصد) اصفهان و اردبیل (دو مورد معادل ۱۱/۱۱ درصد) به ترتیب در رتبه‌های دوم و سوم و شهرهای بم و جهرم در رتبه‌های بعدی (هر کدام یک مورد) قرار دارند. توزیع فراوانی و درصدی برحسب حوزه مطالعاتی در تحقیقات مرور شده در زمینه‌ی کودک‌آزاری نیز نشان می‌دهد که نیمی از تحقیقات (۹ مورد معادل ۵۰ درصد) از انجام شده مورد بررسی در حوزه‌ی روان‌شناسی بوده است و این مقدار دارای بیشترین میزان است. بعدازآن، حوزه‌ی پزشکی و جامعه‌شناسی (هرکدام سه مورد) دارای بیشترین میزان است. حوزه مددکاری اجتماعی (دو مورد معادل ۱۱/۱۱ درصد) و سپس حقوق (یک مورد معادل ۵/۵ درصد) کمترین میزان را به خود اختصاص داده است. ویژگی دیگری که در تحقیقات مرور شده مورد بررسی قرار گرفت، بحث داشتن یا نداشتن بخش مبانی نظری بوده است که نشان داد بیش از نیمی از تحقیقات مرور شده یعنی حدود ۵۵/۵ درصد تحقیقات (۱۰ مورد) دارای مبانی نظری و ۸ مورد فاقد نظریه (برابر با ۴۴/۴ درصد) بوده است. از نظر اجرای پیش‌آزمون، بیش از نیمی از تحقیقات مرور شده (۱۰ مورد معادل ۵۵/۵ درصد) فاقد پیش‌آزمون و ۴۴/۴ درصد (۸ مورد) دارای آن بوده‌اند. توزیع فراوانی و درصدی تحقیقات مرور شده را برحسب اعتبار و پایایی نیز نشان داد که از نظر ذکر اعتبار، ۱۶/۷ درصد از تحقیقات از اعتبار ابزار گردآوری اطلاعات در تحقیق سخنی به میان نیاورده‌اند. ۸۳/۳ درصد نیز اعتبار ابزار جمع‌آوری داده‌ها و نحوه اعتبارسنجی آن را ذکر کرده‌اند. جهت اعتبارسنجی نیز غالب تحقیقات از اعتبار صوری استفاده شده است. از نظر ذکر پایایی نیز، ۶۶/۶ درصد پایایی تحقیق را عنوان نموده و تنها ۶ مورد از تحقیقات برابر ۳۳/۴ درصد به آن نپرداخته‌اند.

جدول ۴. توزیع فراوانی و درصدی برحسب متغیرهای حاضر در فرضیه

سطح متغیرها	متغیرها	تعداد	درصد از کل مقالات
ویژگی‌های قربانی (کودک مورد آزار واقع شده)	رابطه با همسالان، رفتارهای برتری طلبی نوجوان، رفتارهای غیراجتماعی نوجوان، مهارت اجتماعی نوجوان، سازگاری تحصیلی، سازگاری هیجانی، ویژگی‌های عاطفی دختران نوجوان، شخصیت ضداجتماعی، تپ‌های شخصیت، سازگاری شخصی، پایه تحصیلی کودک، معدل درسی، سازگار اجتماعی.	۱	۵/۵
	دلبستگی فرزند، پرخاشگری و خشونت، عزت‌نفس فردی.	۲	۱۱/۱۱

۲۷/۸	۵	سن کودک	
۳۳/۳	۶	جنس کودک	
۵/۵	۱	ناخواسته بودن کودک، سن آزارگر، سن مادر، نسبت خویشاوندی افراد آزارگر، عدم نظارت اجتماعی درونی بر خانواده، نظم در خانواده، ارزش کودک برای والدین، تعارض و ارتباطات مختل در خانواده، تناسب منزل مسکونی، سطح اعتقادات مذهبی والدین، اعتقاد به سنن عشیره، دسترسی والدین به حمایت عاطفی، مهارت اجتماعی خانواده، همسرآزاری، تفاهم والدین، همبستگی خانوادگی، قومیت مادر، قومیت پدر، شبکه روابط بین خانواده، عزت نفس اجتماعی، اعتماد به نفس والدین، برآورده شدن انتظارات، سطح محرومیت والدین، میزان جامعه پذیری، سبک های دلبستگی.	
۱۱/۱۱	۲	سن پدر، رتبه تولد، میزان دسترسی والدین به حمایت های اجتماعی، آگاهی والدین از ویژگی های دوران رشد کودک، محل سکونت	ویژگی های خانوادگی
۴۴/۵	۸	وضعیت سرپرستی، مشکلات جسمی و روانی والدین.	
۳۸/۸	۷	تحصیلات پدر	
۳۳/۳	۶	تحصیلات مادر، پایگاه اقتصادی- اجتماعی والدین	
۲۷/۸	۵	شغل مادر، سابقه کودک آزاری در کودکی والدین، اعتیاد به مواد مخدر پدر، شغل پدر، انزوای اجتماعی خانواده، بعد خانواده.	
۵۰	۹	وجود تعارض و تضاد در روابط خانوادگی	

جدول فوق نیز توزیع فراوانی و درصدی برحسب متغیرهای حاضر در فرضیه های تحقیقات مرور شده در زمینه ی کودک آزاری را نشان می دهد. این متغیرها در فرضیات اسناد مرور شده در برگیرنده ی ۶۱ متغیر است. براساس اطلاعات جدول باید گفت متغیرهای مربوط به ویژگی های خانوادگی کودک آزار دیده بیشترین حضور را در فرضیات دارند. همچنین نتایج این جدول نمایان می سازد که با توجه به حضور متغیرها در فرضیات تحقیقات مرور شده، متغیر وجود تعارض و تضاد در روابط خانوادگی (۹ مورد معادل ۵۰ درصد) و وضعیت سرپرستی و مشکلات جسمی و روانی والدین (۴/۵ درصد) بیشترین میزان را به خود اختصاص داده اند.

یافته های فراتحلیل

براساس اطلاعات موجود در جدول (۱۰)، می توان اذعان کرد که در متغیر وضعیت سرپرستی، نتایج آزمون ناهمگونی، حکایت از معناداری این آزمون دارد (P-Value=۰/۰۰۰) که نشان می دهد مطالعات تا حد زیادی ناهمگون اند و تلفیق آن ها با مدل آثار تصادفی موجه است. نتایج حاصله از اثرات ترکیبی تصادفی نشان می دهد که رابطه ی وضعیت سرپرستی و کودک آزاری در ۸ فرضیه حدود ۰/۲۲۷ مثبت و معنادار و در حد ضعیف است.

معناداری در آزمون ناهمگونی رابطه ی تحصیلات مادر و کودک آزاری در ۶ مطالعه نمایان می سازد که مطالعات تا حدی ناهمگون اند و تلفیق آن ها با مدل آثار تصادفی موجه است. نتایج حاصله از اثرات ترکیبی تصادفی نشان می دهد که رابطه ی تحصیلات مادر و کودک آزاری در ۶ فرضیه حدود ۰/۴۶۸ مثبت و معنادار و در حد متوسط است.

در متغیر جنس کودک، نتایج آزمون ناهمگونی، حکایت از معناداری این آزمون دارد ($P=0/000$) که نشان می‌دهد مطالعات تا حد زیادی ناهمگون‌اند. تلفیق آن‌ها با مدل آثار ثابت موجه نیست و باید از مدل آثار تصادفی به منظور ترکیب نتایج استفاده کرد. نتایج اثرات تصادفی نشان می‌دهد که رابطه جنس کودک و کودک‌آزاری، در ۶ فرضیه بررسی شده معادل $0/089$ ، مثبت و معنادار و در حد خیلی ضعیف است.

در تحلیل رابطه بعد خانواده و کودک‌آزاری، از آنجا که آزمون ناهمگونی معنادار است ($P=0/000$) بنابراین مدل تصادفی بر مدل ثابت ارجح است و همچنین وجود متغیر تعدیل‌کننده را نیز می‌رساند که در این تحقیق بررسی آن امکان‌پذیر نیست. نتایج اثرات تصادفی نشان می‌دهد که رابطه‌ی بعد خانواده و کودک‌آزاری، در ۵ فرضیه بررسی شده معادل $0/221$ ، مثبت و معنادار و در حد ضعیف است.

معناداری در آزمون ناهمگونی رابطه‌ی سابقه‌ی کودک‌آزاری در کودکی والدین و کودک‌آزاری، در ۵ مطالعه، حکایت از این دارد که مطالعات ناهمگون هستند، تلفیق آن‌ها با مدل آثار تصادفی موجه است. نتایج اثرات ترکیبی تصادفی نشان می‌دهد که سابقه‌ی کودک‌آزاری در کودکی والدین و کودک‌آزاری، در ۵ فرضیه بررسی شده معادل $0/222$ ، مثبت و معنادار و اندازه‌ی اثر آن در سطح ضعیف است. در تحلیل رابطه‌ی انزوای اجتماعی خانواده و کودک‌آزاری از آنجا که آزمون ناهمگونی معنادار است ($P\text{-Value}=0/000$) بنابراین مدل تصادفی بر مدل ثابت ارجح است. نتایج اثرات تصادفی نشان می‌دهد که رابطه‌ی انزوای اجتماعی خانواده و کودک‌آزاری، در ۵ فرضیه بررسی شده معادل $0/473$ ، مثبت و معنادار و در حد متوسط است. آزمون ناهمگونی معنادار ($P\text{-Value}=0/000$) بین وجود تعارض و تضاد در روابط خانوادگی و کودک‌آزاری، ارجح بودن مدل تصادفی بر مدل ثابت را به نمایش می‌گذارد. نتایج اثرات تصادفی نشان می‌دهد که رابطه‌ی بین وجود تعارض و تضاد در روابط خانوادگی و کودک‌آزاری، در ۹ فرضیه بررسی شده معادل $0/602$ ، مثبت و معنادار و در حد بالا است. در تحلیل رابطه‌ی تحصیلات پدر و کودک‌آزاری از آنجا که آزمون ناهمگونی معنادار است ($P\text{-Value}=0/000$) بنابراین مدل تصادفی بر مدل ثابت ارجح است. نتایج اثرات تصادفی نشان می‌دهد که رابطه‌ی تحصیلات پدر و کودک‌آزاری، در ۷ فرضیه بررسی شده معادل $0/461$ ، مثبت و معنادار و در حد متوسط است.

تحلیل رابطه‌ی شغل مادر و کودک‌آزاری، از آنجا که آزمون ناهمگونی معنادار است ($P\text{-Value}=0/001$) بنابراین مدل تصادفی بر مدل ثابت ارجح است. نتایج اثرات تصادفی نشان می‌دهد که رابطه‌ی شغل مادر و کودک‌آزاری، در ۵ فرضیه بررسی شده معادل $0/222$ ، مثبت و معنادار و در حد کم یا ضعیف است.

در تحلیل رابطه‌ی سن کودک و کودک‌آزاری، از آنجا که آزمون ناهمگونی معنادار است ($P=0/025$) بنابراین مدل تصادفی بر مدل ثابت ارجح است. نتایج اثرات تصادفی نشان می‌دهد که رابطه‌ی سن کودک و کودک‌آزاری، در ۵ فرضیه بررسی شده معادل $0/247$ ، مثبت و معنادار و در حد تقریباً متوسط است.

معناداری در آزمون ناهمگونی رابطه‌ی پایگاه اقتصادی- اجتماعی خانواده و کودک‌آزاری، در ۶ مطالعه، حکایت از این دارد که مطالعات ناهمگون هستند، تلفیق آن‌ها با مدل آثار تصادفی موجه است.

نتایج اثرات ترکیبی تصادفی نشان می‌دهد که رابطه‌ی پایگاه اقتصادی-اجتماعی خانواده و کودک‌آزاری، معادل ۰/۴۴۸، مثبت و معنادار و در سطح متوسط است. معناداری در آزمون ناهمگونی رابطه‌ی شغل پدر و کودک‌آزاری در ۵ مطالعه، حکایت از این دارد که مطالعات ناهمگون هستند، تلفیق آن‌ها با مدل آثار تصادفی موجه است. نتایج اثرات ترکیبی تصادفی نشان می‌دهد که رابطه‌ی شغل پدر و کودک‌آزاری، معادل ۰/۱۸۸، مثبت و معنادار و در سطح ضعیف است.

در تحلیل رابطه‌ی اعتیاد والد و کودک‌آزاری، از آنجاکه آزمون ناهمگونی معنادار است ($P=0/025$) بنابراین مدل تصادفی بر مدل ثابت ارجح است. نتایج اثرات تصادفی نشان می‌دهد که رابطه‌ی اعتیاد والد و کودک‌آزاری، در ۵ فرضیه بررسی شده معادل ۰/۳۸۸، مثبت و معنادار و در حد تقریباً متوسط است. معناداری در آزمون ناهمگونی رابطه‌ی مشکلات جسمی و روانی والدین و کودک‌آزاری، در ۸ مطالعه، حکایت از این دارد که مطالعات ناهمگون هستند، تلفیق آن‌ها با مدل آثار تصادفی موجه است. نتایج اثرات ترکیبی تصادفی نشان می‌دهد که رابطه‌ی مشکلات جسمی و روانی والدین و کودک‌آزاری، معادل ۰/۲۶۸، مثبت و معنادار و در سطح ضعیف است.

جدول ۵. یافته‌های فراتحلیل فرضیات تحقیقی کودک‌آزاری

خلاصه آماره‌های فراتحلیل		اندازه اثر در فاصله ۰/۹۵									
فرضیات	مدل	اثرات ترکیبی	حد پایین	حد بالا	سطح معنی‌داری (P-Value)	Z-Value	تعداد مطالعه	مقدار آزمون Q	درجه آزادی (DF)	سطح معنی‌داری (P-Value)	آزمون ناهمگونی (I-Squared)
رابطه بین تحصیلات مادر و کودک‌آزاری	تصادفی	۰/۲۲۷	۰/۱۱۱	۰/۳۳۸	۰/۰۰۰	۳/۷۷۴	۶	۳۰/۴۱۵	۵	۰/۰۰۰	۹۹/۳۶۱
رابطه بین جنس کودک و کودک‌آزاری	ثابت	۰/۴۴۹	۰/۴۲۴	۰/۴۷۴	۰/۰۰۰	۲/۴۰۰	۶	۷۸۲/۷۴۸	۵	۰/۰۰۰	۹۹/۳۶۱
رابطه بین بعد خانواده و کودک‌آزاری	تصادفی	۰/۰۹۳	۰/۰۹۳	۰/۷۲۷	۰/۰۰۶	۶/۳۶۹	۶	۲۹/۲۴۰	۵	۰/۰۰۰	۸۲/۹۰۰
رابطه بین سابقه کودک‌آزاری در کودکی والدین و کودک‌آزاری	ثابت	۰/۰۸۹	۰/۰۱۶	۰/۱۶۱	۰/۰۱۷	۲/۳۸۵	۵	۲۸/۶۹۴	۴	۰/۰۰۰	۸۶/۰۶۰
رابطه بین انزوای اجتماعی خانواده و کودک‌آزاری	تصادفی	۰/۱۹۲	۰/۱۴۳	۰/۲۳۹	۰/۰۰۰	۷/۶۸۷	۵	۳/۱۳۷	۴	۰/۰۰۰	۸۶/۰۶۰
رابطه بین وجود تعارض و تضاد در روابط خانوادگی و کودک‌آزاری	ثابت	۰/۲۰۰	۰/۱۴۰	۰/۲۵۸	۰/۰۰۰	۶/۴۶۷	۵	۵/۰۴۶	۴	۰/۰۰۰	۵۹/۹۴
رابطه بین تحصیلات پدر و کودک‌آزاری	تصادفی	۰/۴۶۸	۰/۰۹۳	۰/۷۲۷	۰/۰۰۶	۶/۳۶۹	۶	۲۳/۸۴۳	۴	۰/۰۰۰	۹۸/۷۰۳
رابطه بین وضعیت سرپرستی و کودک‌آزاری	ثابت	۰/۴۴۹	۰/۴۲۴	۰/۴۷۴	۰/۰۰۰	۲/۴۰۰	۶	۲۳/۳۲۸	۴	۰/۰۰۰	۹۸/۷۰۳
رابطه بین تعارض و تضاد در روابط خانوادگی و کودک‌آزاری	تصادفی	۰/۲۲۷	۰/۱۱۱	۰/۳۳۸	۰/۰۰۰	۳/۷۷۴	۶	۱۵/۸۶۲	۸	۰/۰۰۱	۹۷/۵۶۸
رابطه بین تحصیلات پدر و کودک‌آزاری	ثابت	۰/۴۴۰	۰/۴۱۵	۰/۴۶۴	۰/۰۰۰	۳/۳۴۵	۷	۵۲۵/۷۳۷	۶	۰/۰۰۲	۹۸/۸۵۹
رابطه بین وضعیت سرپرستی و کودک‌آزاری	تصادفی	۰/۴۶۱	۰/۱۹۳	۰/۶۶۵	۰/۰۰۱	۳/۲۱۹	۵	۶۶/۱۷۷	۴	۰/۰۰۰	۹۳/۹۵۶
رابطه بین تعارض و تضاد در روابط خانوادگی و کودک‌آزاری	ثابت	۰/۲۴۳	۰/۲۱۴	۰/۲۷۲	۰/۰۰۰	۱۵/۷۲۱	۵				

خلاصه آماره‌های فراتحلیل		اندازه اثر در فاصله ۰/۹۵						آزمون ناهمگونی		
مدل	اثرات ترکیبی	حد پایین	حد بالا	مستط معنی‌داری (P-Value)	Z-Value	تعداد مطالعه	مقدار آزمون Q	درجه آزادی (DF)	سطح معنی‌داری (P-Value)	I-Squared (I2)
تصادفی	۰/۲۲۲	۰/۰۹۴	۰/۳۴۲	۰/۰۰۱	۳/۳۸۰					
ثابت	۰/۲۳۶	۰/۱۹۰	۰/۳۰۹	۰/۰۰۰	۸/۴۵۶		۵	۱۲/۸۹۶	۰/۰۰۱	۹۸/۵۴۳
تصادفی	۰/۲۴۷	۰/۱۴۹	۰/۳۴۶	۰/۰۰۰	۳/۶۹۸					
ثابت	۰/۱۷۱	۰/۱۳۷	۰/۲۰۴	۰/۰۰۰	۹/۶۸۲		۵	۱۰/۰۷۸	۰/۰۳۹	۶۰/۳۰۹
تصادفی	۰/۱۸۸	۰/۱۲۷	۰/۲۴۷	۰/۰۰۰	۵/۹۶۸					
ثابت	۰/۲۷۳	۰/۲۲۹	۰/۳۱۶	۰/۰۰۰	۱۱/۷۵۰		۵	۱۶۵/۱۱۹	۰/۰۰۰	۹۷/۵۷۸
تصادفی	۰/۳۸۸	۰/۰۹۵	۰/۶۱۸	۰/۰۱۰	۲/۵۵۹					
ثابت	۰/۴۶۲	۰/۴۲۱	۰/۵۰۱	۰/۰۰۰	۱۹/۲۷۸		۶	۴۷۶/۲۵۱	۰/۰۰۰	۹۹/۱۶۰
تصادفی	۰/۴۴۸	-۰/۰۸۷	۰/۷۸۲	۰/۰۰۱	۴/۶۶۱					
ثابت	۰/۱۹۶	۰/۱۳۴	۰/۲۵۶	۰/۰۰۰	۶/۰۹۹					
تصادفی	۰/۲۶۸	۰/۰۸۶	۰/۴۳۳	۰/۰۰۴	۲/۸۵۱		۸	۱۸/۶۱۹	۰/۰۰۰	۸۳/۸۸۷

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه‌ی حاضر درصدد بررسی عوامل موثر بر پدیده‌ی کودک‌آزاری با استفاده از روش فراتحلیل برآمده است. جهت انجام فراتحلیل براساس پیش‌فرض‌های اساسی این روش، تحقیقاتی که مسئله کودک‌آزاری را با استفاده از روش کمی موردبررسی قرار داده بوده‌اند به‌صورت تمام‌شماری انتخاب شدند. پژوهش‌های انتخاب‌شده در فاصله زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۹ به‌صورت پایان‌نامه مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری یا به‌صورت مقاله نشر داده‌شده بودند. در میان در بیش از ۸۷ سند موردبررسی، ۱۸ سند جهت انجام فراتحلیل مناسب تشخیص داده شد.

یافته‌های تحلیلی تحقیق نیز با کمک برنامه فراتحلیل جامع استخراج‌شده‌اند. جهت ورود داده‌ها، فرضیاتی موردبررسی قرارگرفته‌اند که بیش از ۵ بار در تحقیقات تکرار شده باشند. تعداد فرضیات دارای چنین ویژگی‌ای، ۱۴ مورد بوده است که به‌عنوان متغیرهای مستقل اثرگذار بر کودک‌آزاری در نظر گرفته می‌شوند. متغیرهای مستقل مذکور را می‌توان در دو دسته‌ی ویژگی‌های مربوط به قربانی یا کودک آزاردیده و ویژگی‌های خانوادگی تفکیک و تقسیم نمود. دو متغیر دموگرافیکی سن و جنس کودک مربوط به ویژگی‌های قربانی و متغیرهای وضعیت سرپرستی، مشکلات جسمی و روانی والدین، تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، پایگاه اقتصادی-اجتماعی والدین، شغل مادر، سابقه کودک‌آزاری در کودکی والدین، اعتیاد به مواد مخدر پدر، شغل پدر، انزوای اجتماعی خانواده، بعد خانواده و وجود تعارض و تضاد در روابط خانوادگی در دسته‌ی

ویژگی‌های خانوادگی دسته‌بندی شده‌اند. رجوع به آزمون ناهمگونی نشان داد که میان تمامی متغیرهای مربوط به ویژگی‌های قربانی و ویژگی‌های خانوادگی با میزان کودک‌آزاری رابطه‌ای معنادار و پذیرفتنی است ($P\text{-Value}=0/000$). هرچند که میزان و شدت اثرگذاری هر یک از متغیرها متفاوت بوده است.

با توجه به میانگین شدت تاثیر این متغیرها، به ترتیب اهمیت، وجود تعارض و تضاد در روابط خانوادگی بیشترین تاثیر را بر تجربه‌ی خشونت از سوی کودکان برجای می‌گذارد و خروجی حاصل از برنامه فراتحلیل، معناداری و هماهنگی سبب‌شناختی بین این دو پدیده را تایید کرد. به نحوی که می‌توان بیان کرد تعارضات مابین والدین، به شکلی «فزاینده^۱» یا «تقابلی^۲» بر کودکان اثر می‌گذارد. در واقع، زمانی که تعارضات و مشاجرات میان اعضای خانواده- به ویژه میان پدر و مادر- پررنگ باشد، ناکامی و سرخوردگی حاصله از روابط خانوادگی ناموفق و مختل، به شکل عاملی برای بروز خشونت علیه کودکان نمایانده میشوند. همان‌گونه که نظریه‌ی ناکامی-خشونت یا محرومیت-تهاجم استدلال می‌کند که ناکامی و سرخوردگی ناشی از متوقف ساختن رفتار هدف جویانه، عامل پرخاشگری است. به عقیده‌ی کاپلان و همکارانش، این خشونت می‌تواند به منبع ناکامی یا به اهدافی که رابطه‌ای با منبع اولیه ناکامی دارند معطوف گردد (۱۳۷۶: ۲۷۶). بر این مبنا، کودکان را می‌توان به‌عنوان هدفی در نظر گرفت که بروز و وجود مشاجرات و تعارضات مابین والدین در ارتباط است. بدین ترتیب، نتیجه‌ی حاصل از فراتحلیل نشان‌دهنده‌ی اثرگذاری متغیر مستقل وجود تعارض و تضاد در روابط خانوادگی بر کودک‌آزاری است را می‌توان تایید کننده‌ی نظریه ناکامی- خشونت برشمرد. بدین ترتیب، توجه به تعاملات آشفته و مشکل‌ساز درون نظام خانوادگی امری ضروری است. زمانی که ارتباطات و کنش‌های مابین اعضای خانواده به‌ویژه والدین در سطحی مطلوب و به‌دوراز تنش و تعارض رخ دهد، نتیجه‌ای جز به وجود آمدن فضایی آرام و غیرچالشی در نظام خانوادگی و متعاقباً کاهش اعمال خشونت بر کودکان [فرزندان] نخواهد داشت.

پس از متغیر فوق با اثرگذاری بالا، متغیرهای سن کودک، اعتیاد والد، پایگاه اقتصادی-اجتماعی خانواده، تحصیلات پدر، انزوای اجتماعی خانواده و تحصیلات مادر در حد متوسط بر کودک‌آزاری اثر می‌گذارند. در متغیرهایی با اثرگذاری سطح متوسط نیز می‌توان گفت، اثرگذاری متغیر انزوای اجتماعی خانواده یا منزوی بودن خانواده در اجتماع تاییدکننده‌ی درستی نظریه‌ی زیست‌محیطی بلسکی (۱۹۹۳) است. چراکه براساس این نظریه، یکی از پیامدهای وجود روابط اجتماعی گسترده و قوی، اعمال نظارت غیررسمی بر رفتار افراد [در اینجا والدین] است (اعزازی، ۱۳۸۰: ۶۶). اما اگر والدین و خانواده‌های کودک، سطح روابط اجتماعی و در نتیجه سرمایه اجتماعی ضعیفی را دارا باشند، به همان میزان بر سطح نظارت‌ها و کنترل‌های غیررسمی نیز کاسته می‌شود که برون‌دادی جز اعمال خشونت علیه کودکان نخواهد داشت. همچنین حضور والدینی تحصیل کرده و دارای سرمایه‌ی فرهنگی بالا نیز میزان کودک‌آزاری را کاهش می‌دهد.

¹ Additively

² Interactively

سرمايه‌ی فرهنگي خود قابليت تبديل به سرمايه‌ی اقتصادي و درنتيجه بالارفتن پاىگاه اقتصادي- اجتماعي خانواده را داراست که اين امر نيز منجر به کاهش کودک‌آزاري خواهد شد. کمترین میزان تاثیر متغيرهای مستقل موردبررسی بر کودک‌آزاري نيز مربوط به متغيرهای جنس کودک، مشکلات جسمي و رواني والدين، شغل پدر، شغل مادر، سابقه کودک‌آزاري در کودکی والدين، بعد خانواده و وضعيت سرپرستی بوده است. به‌نحوی که می‌توان گفت میزان اثرگذاري آن‌ها در حد کم و ضعيف بوده است.

باتوجه به نتايج تحقيق از یکسو و اثرات نامطلوب تجربه کودک‌آزاري بر جنبه‌های مختلف زندگي در آينده (دانشمندی و همکاران، ۱۳۹۷)، می‌توان گفت که تمرکز برنامه‌ها و اقدامات عملي و نظري برای کاهش اعمال خشونت عليه کودکان قبل از هر چیز بايد بر نظام خانوادگي و روابط و تعاملات مابين اعضای خانواده باشد. برای مثال، سطح مهارت‌های اجتماعي اعضای خانواده به‌ويژه والدين را افزايش دهند يا عواملی که سبب‌ساز بروز مشاجرات و تعارضات خانوادگي را رفع يا کاهش دهند. نکته قابل‌تأمل اين است که با توجه به بافت فرهنگي جامعه‌ی ایرانی-اسلامي و ریشه‌دار بودن روحیه مذهبي در ميان خانواده‌های ایرانی می‌توان از آموزه‌های دين مابين اسلام در حوزه‌ی نحوه تعاملات و کنش‌های مابين والد-والد و والد-کودک بهره برد. آموزه‌های که با نظر گرفتن ظرافت‌های ويژه و توجه به خالقيات کودک-بزرگسال و حقوق و تکاليف اين دو در برابر هم می‌تواند کارآمد و کاهش‌دهنده‌ی مشاجرات مابين اعضای خانواده و متعاقبا بروز تعاملات سازنده باشد. بدین ترتيب، می‌توان گامی موثر در جهت کاهش کودک‌آزاري در جامعه برداشت. هم‌چنين می‌بايست با فرهنگ-محوري، اين رویکرد که خشونت عليه کودکان را به‌عنوان یکی از اصول تربيتی نظاره می‌کنند، تغيير يابد. در اين راستا بايد تلاش شود تا اعضای جامعه به اين آگاهی برسند که آزار کودکان حتی براساس برداشت اصلاح‌گرایانه و تربيت‌مدارانه، آثار سوء خود را بر جای خواهد گذاشت. علاوه بر اين، اقداماتی نيز می‌تواند در سطوح حاکميتی و دولتی انجام پذيرد. از جمله آن‌ها اين است که قوانينی به‌روز و جامع در راستای حمايت از قشر کودکان در نظام حقوقی جامعه تصويب و به اجرا درآيد تا بدین طريق کودک‌آزارگران چه در سطح خانوادگي و چه در سطح بيرونی به جزا و کيفر اعمال خشونت‌آمیز خود برسند. درنهايت بايد بدین نکته اذعان کرد که کودک‌آزاري، در مقام یک مسئله اجتماعي «بی‌نهايت پيچيده و پراکنده» قابل طرح است. بعد از شناسایی مهم‌ترین علت‌های بروز چنين پديده‌ی پيچيده‌ای می‌توان گام‌های بعدی را برداشت. گامهایی که بايد در راستای پيشگيري و آگاه‌سازی و حساس‌سازی و ارائه روش‌های حمايتی از کودکان آزرديده تنظيم شود و حجم فعاليت‌های عملي و علمي دقيق و مدون در اين جهت را افزايش داد.

ملاحظات اخلاقی

رعایت اخلاق پژوهش: اين مقاله با رعایت اصول اخلاق پژوهش‌های انسانی صورت پذيرفت.
 حمايت مالی: مطالعه حاضر بدون حمايت مالی سازمان يا شخص ديگر انجام شده است.
 سهم نویسندگان: نویسنده اول، نگارش و نویسنده دوم راهنمایی و همکاری را بر عهده داشتند.

تضاد منافع: این پژوهش به طور مستقیم یا غیرمستقیم با منافع حقوقی و حقیقی تعارض ندارد. تشکر و قدردانی: از کلیه مشارکت‌کنندگان تحقیق از بابت همکاری، قدردانی می‌شود.

منابع فارسی

- اعزازی، شهلا. (۱۳۸۰). جامعه‌شناسی خانواده. روشنگران و مطالعات زنان. [لینک]
- پورناجی، بنفشه. (۱۳۷۸). مرگ خاموش (نگاهی به پدیده کودک آزاری). همشهری. [لینک]
- خاک رنگین، مریم؛ فتحی، منصور. (۱۳۸۸). عوامل خانوادگی مرتبط با کودک آزاری (آموزش و پرورش منطقه ۱۵ شهر تهران). فصلنامه رفاه اجتماعی. ۹ (۳۳): ۱۴۵-۱۲۳. [لینک]
- دانشمندی، سعیده؛ ایزدی‌خواه، زهرا؛ محرابی، حسین‌علی. (۱۳۹۷). مدل ساختاری ارتباط بین تجربیات کودک-آزاری، مهارت‌های ارتباطی و ویژگی‌های شخصیت مرزی در جمعیت زنان. مطالعات زن و خانواده. ۶ (۲): ۹۲۴. [لینک] 10.22051/JWFS.2017.15931.1479
- ستوده، هدایت‌الله. (۱۳۸۰). آسیب‌شناسی اجتماعی. بعثت. [لینک]
- کاپلان، هارولد؛ سادوک، بنیامین؛ گرب، جک. (۱۳۷۶). خلاصه روان‌پزشکی، علوم رفتاری و روان‌پزشکی بالینی. جلد اول. ترجمه نصرت‌الله پورافکاری. شهرآب. [لینک]
- ویزه، اورزولا؛ مرادی، شهرام؛ فدایی، زهرا؛ حبیبی‌عسگرآباد، مجتبی. (۱۳۸۷). بررسی مقایسه‌ای شیوع کودک‌آزاری در دانش‌آموزان مقطع متوسطه برحسب جنس، مقطع تحصیلی و سابقه طلاق در خانواده. فصلنامه خانواده‌پژوهی. ۴ (۱۴): ۱۶۵-۱۴۵. [لینک]
- همتی، رضا. (۱۳۸۲). عوامل مؤثر بر خشونت مردان علیه زنان در خانواده‌های تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید بهشتی. [لینک]
- هومن، حیدرعلی. (۱۳۸۷). راهنمای علمی فراتحلیل در پژوهش علمی. سمت. [لینک]

References

- Azazi, Shahl. (2001). *sociology of family*. Roshangaran and Womens studies Publications [Text in Persian]. [link].
- Belsky, J. (1993). *Etiology of child maltreatment: A developmental ecological analysis*. Psychological Bulletin. 114: 413- 434. 10.1037/0033-2909.114.3.413 [link].
- Borenstein, M., Hedges, L., Higgins, J., & Rothstein, H. (2009). *introduction to Meta-analysis*. UK: Wiley and Sons Publication. [link].
- Cohen, J. (1977). *Statistical power analysis for the behavioral sciences: (Rev. Ed.)*. New York: Academic Press. [link].
- Daneshmandi, S., Izadikhah, Z., & mehrabi, H. A. (2018). The structural model of relationship between child maltreatment, interpersonal skills and borderline personality traits in women population. *Journal of Woman and Family Studies*, 6 (2): 924. [Text in Persian]. 10.22051/JWFS.2017.15931.1479 [link].
- Hemmati, R. (2003). *Factors Affecting Men's Violence Against Women in Tehran Families*. Master Thesis in Social Science Research. Shahid Beheshti University [Text in Persian]. [link].

- Hooman, H. A. (2008). *Scientific guide to meta-analysis in scientific research*. Samat. [[link](#)]
- Kaplan, H., Zadok, B., & Garb, J. (1997). *Summary of Psychiatry, Behavioral Sciences and Clinical Psychiatry*. Volume I. translated by Nusratullah Pourafkari. Shahrab [Text in Persian]. [[link](#)].
- Khakrangin, M., & Fathi, M. (2009). Familial Factors Contributing to Child Abuse. *Social Welfare Quarterly*. 8 (33):123-145. [Text in Persian]. [[link](#)].
- Marvasti, J. A. (2000). *Child suffering in the world: Child maltreatment by parents, culture and governments in different countries and cultures*. Manchester: Sexual Trauma Center Publication. [[link](#)].
- Ortega, L. (2011). *doing synthesis and meta-analysis in applied linguistics*. Invited workshop at Tsing Hue University. Taipei. [[link](#)].
- Pornaji, B. (2008). *death in silent (a look at the phenomenon of child abuse)*. Hamshari Publications [Text in Persian]. [[link](#)].
- Pritchard, C. (2004). *The child abusers: Research and controversy*. London: Open University Press. [[link](#)].
- Sotoudeh, H. (2001). *Social Pathology*. Besat Publicatins. [Text in Persian]. [[link](#)].
- Vizeh, U., Moradi, Sh., Fadai, Z., & Habibi Asgarabad, M. (2008). A Comparative Study of the Prevalence of Child Abuse in High School Students by Gender, Education and Divorce History in the Family. *Family Research Quarterly*. 4(14): 165-145 [Text in Persian]. [[link](#)].
- Walker, C. E., Kaufman, K. L., & Bonner, B. L. (1988). *The physically and sexually abused children: Evaluation and treatment*. New York: Pergamum. [[link](#)].
- WHO. (1994). protocol for the study of interpersonal physical abuse of children. Geneva. WHO/FHE/CHD/ 94. 1. [[link](#)].
- Wisdom, C. S. (1989). Does violence beget violence? A critical examination of the literature. *Psychological Balletin*. 106 (2). 10.1037/0033-2909.106.1.3 [[link](#)].

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی